

שלחן שלחן
עיר עיר

"אי אפשר ללמוד הלכה בעיון ולפסוק הלכה בלי להתעמק תחילה היטב בשולחן-ערוך-הרב ובכל אות מדברי"

הגאון רבי דוד יוסף שליט"א, בנו של הראשון לציון הגר"ע יוסף זצ"ל, ראש כולל 'יחוה דעת', רבה של שכונת הר נוף בירושלים, בעמח"ס 'הלכה ברורה' וחבר מועצת חכמי התורה בשיחה **נפלאה ומיוחדת ל'כי קרוב'** על זכות וחובת הלימוד בשולחן-ערוך-הרב, בעקבות יום ההילולא כ"ד טבת • **מעיד:** "זכיתי ללמוד עם מו"ר אבי הגדול זצ"ל בחברותא 15 שנים רצופות; בעיניי ראיתי כיצד היה לומד בעיון ובעמקות כל סעיף בשולחן-ערוך-הרב ולא מש הימנו, וראה אותו כגדול האחרונים" • **מגלה:** "כשלמו"ר אבי נודע כי האדמו"ר מליובאוויטש תיקן ללמוד רמב"ם בכל יום שמח שמחה גדולה" • **מספר:** "בין מו"ר אבי לבין הגרא"ח נאה זצ"ל שררה ידידות איתנה וקיבל את פסקיו על השיעורים בהלכה" • **קובע:** "בעל התניא הוא המאסף לכל המחנות"

הרב משה שילת והרב מאיר אליאני

לדייק בכל אות ובכל תיבה. הגאון רבי דוד יוסף שליט"א
(צילום: ליפא מזור, בקהילה; רפרודוקציה שו"ע הרב: מכון 'אור החסידות')

ד

כות כבירה נפלה בחלקה של מערכת 'כי קרוב' בשבוע שחלף. בעקבות יום ההילולא של רבנו הזקן זי"ע, בעל התניא והשולחן ערוך, זכינו לשיחה נדירה, מקיפה, מעמיקה ומאלפת עם הגאון רבי דוד יוסף שליט"א, בנו של הראשון לציון, הגאון הגדול רבי עובדיה יוסף זצ"ל, והוא עצמו יבלחט"א ראש כולל יחודה דעת, רבה של שכונת הר נוף בירושלים וחבר מועצת חכמי התורה.

ידוע ידענו כמו כל מי שזכה לשמוע ולהתבשם מתורתו ושיעוריו הנודעים בבקיאות וגאונות נפלאה, במתק ורהיטות שפתיים - סימן ההיכר הנודע של 'בית יוסף' בדורנו על ענפי שריגיו - כי חיבה יתרה נודעת לו להגר"ד שליט"א לנזר חיבוריו של רבנו הזקן בתורת הנגלה: שולחן-ערוך-הרב. תדיר מופיעות בדבריו מובאות מלשונו הזהב. תדיר שב הגר"ד ומאמץ את הכרעת 'הרב' ושב וקורא עליו דברי חז"ל: 'ה' עמו שהלכה כמותו.

בפתח השיחה המיוחדת, בטרם ישמע את השאלות שהכינונו להגיש לפתחו, פתח הגר"ד יוסף שליט"א ואמר כהאי לישראל: 'ראשית חכמה, הנני מעיד נאמנה כי במשך תקופה ארוכה, ובכללן חמש-עשרה שנים רצופות, זכיתי לשבת וללמוד עם מו"ר אבי הגדול זצ"ל בחברותא. בכל אותה תקופה ראיתי כמו עיני את היחס המובהק לשולחן-ערוך-הרב יותר מכל שאר האחרונים. בכל נושא שבו יש שו"ע הרב, היה פותח אותו ומעיין בו, 'הפוך בה והפוך בה', ומתבונן היטב מה מתכוון 'הרב'; פה הוא מתכוון בשיטה של פלוני ואילו ביש אומרים' הוזה הוא מתכוון לדעה זאת. ואיך הוא מגדיר את הדברים. ומה בדיוק הוא מוסיף על כך ב'קונטרס אחרון'. אי אפשר היה שלא להבחין בכך. זה היה המוטו הבלוט בכל לימודו ההלכתי."

מסורת הפסיקה וההלכה

האם לדעת כת"ר יש לרבנו בעל התניא והשולחן ערוך שיטה ייחודית בהכרעת ההלכה במקרה של מחלוקת הפוסקים? בטרם אשיב על שאלתכם החשובה ברצוני להקדים הקדמה נחוצה, כדי שנבין באמת שכל המבקש לדעת הלכה על בוריה חייב ללמוד את שולחן-ערוך-הרב.

"זכיתי שבכל דבר ועניין בהלכה שדן בו בעל התניא הנני הוגה בדבריו תמיד. אני משתדל לעיין היטב וללמוד מה כתוב גם בין השורות ומה הייתה כוונת קודשו. הוא היה אבן דרך בין גדולי האחרונים וחישיבות גדולה נודעת בלימוד חיבורו בעיניו.

"מי שיעיין בספרים שלי ('הלכה ברורה', 'תורת המועדים' ועוד, מ.ש. מ.א) יראה שכמעט ואין עמוד שלא מוזכר בו שולחן-ערוך-הרב. בכל דבר ועניין שבעל התניא התייחס אליו הלכתית, אני מביא את דבריו. בין אם זה בשו"ע שלו או בקונטרס אחרון, בין אם זה במהדורה בתרא ובין אם זה בפסקי הסידור.

"למעשה מאז ומתמיד כך קיבלתי ממו"ר אבא זצ"ל שבכל

דבר ועניין לפני שמכריעים את ההלכה, יש חישיבות גדולה לעיין בדבריו של שולחן-ערוך-הרב. אסביר את הדברים מפני מה אבא ראה כך ומפאת זאת אף אני ממשיך אחריו לראות בשולחן-ערוך-הרב אבן דרך בפסיקת ההלכה.

"ידוע שהיו ראשונים גדולים מאוד שכמה מהם שימשו כיסוד ראשוני ומקור להלכה. כזה הוא למשל החיבור של הרי"ף על הש"ס. הדרך שלו היא לקחת את סוגיות הש"ס ולהכריע את ההלכה בכל סוגיה וסוגיה. לפעמים מביא ציטוט מהגאונים בדברים נוספים, לפעמים בסוגיה עצמה, אבל המטרה שלו הייתה

ליצור מעין סיכום של הסוגיה ושיטות הראשונים. הרי"ף היה גדול הראשונים. למעשה הוא היה ראשון הראשונים מיד אחרי תקופת הגאונים; חיבורו מהווה כמו סיכום של כל הדברים מהגמרא ועד לתקופה שלו.

"בדור הבא הגיע הרמב"ם. למעשה הרמב"ם מקיף את כל ש"ס בבלי, והרבה פעמים גם ירושלמי, תוספתא, ספרי, ספרא וכו'. וכל דבר ועניין שמופיע בש"ס, הרמב"ם כתב בו את ההלכה בצורה ברורה ומסודרת. והנה כשהרמב"ם לא מזכיר דבר מסוים שכן הובא בגמרא - לא דבר ריק הוא: מתיישבים ללמוד ולעיין היטב בנושאי כלים ושאר המפרשים עד לאחרונים. מבררים היטב עד דק מדוע הרמב"ם משמיט דבר פלוני. ואחרי שלומדים ומדייקים בלשונו של הרמב"ם איך הביא את הסוגיה ואיך הגיע למסקנה, או אז מבינים למה פסק כך וכך ומדוע בכוונה תחילה לא הביא הלכה מסוימת.

"הרמב"ם היה אבן דרך הגדולה ביותר שהייתה בתקופת רבותינו הראשונים. ולכן יש חישיבות גדולה ללמוד את משנה תורה להרמב"ם. וללמוד זאת בעיין, להבין את דעתו ולחקור את פשר כוונת קודשו של הרמב"ם בכל תיבה. למעשה הרמב"ם היה המאסף לכל המחנות של כל הנושאים שנידונו בתלמוד מאז ועד לתקופתו. באיגרתו לחכמי לונגל (פרובאנס) כותב להם: 'רק אנשים גדולים כמותכם יודעים מה שעשיתי בחיבור'. רק אנשים גדולים מבינים את עוצמת הגדלות של הרמב"ם שאסף את הכל."

במאמר מוסגר, לאור הדברים הללו על לימוד הרמב"ם, כיצד מתייחס כת"ר לתקנה הקדושה שחולל כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוק"ל ללימוד יומי, דבר יומי ביומו, של ספר משנה תורה להרמב"ם?

"אכן, זו הזדמנות נפלאה להתייחס לכך, דווקא בשיחה עם עורכי המגזין החשוב 'כי קרוב' המפיץ ומנגיש את תורתו של האדמו"ר זצ"ל ואת לימוד החסידות ודרכי החסידות: יכול הנני להעיד כמה מו"ר אבא זצ"ל העלה על נס את התקנה של האדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל ללמוד רמב"ם בכל יום. במשך שנים רבות, מדי יום בסוף תפילת שחרית, אבא היה קורא לפני הציבור מתוך הרמב"ם הלכה אחת או שתיים ומסביר בטוב טעם. אחרי שהרכי תיקן את התקנה הזאת, אבא שמח שמחה גדולה ומאוד אהב את הדבר, כי הלא דבר הוא: שולחן ערוך של מן ה'בית יוסף' מבוסס על הרמב"ם; כל גדולי ישראל מתבססים על הרמב"ם בלימוד והכרעת ההלכה. מפאת זאת הייתה תקנת הלימוד היומיומי הסדיר בספרו חשובה עד מאוד בעיני מו"ר אבי זצ"ל."

מי היה לאחר תקופת הרמב"ם, ואיך ההלכה הגיעה לפסיקה כפי שאנו רואים היום בשולחן ערוך? "כאמור, תקופת הראשונים הייתה מלאה בספרי ראשונים שכתבו חידושים על הסוגיות, ותמיד דרכם הייתה לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא. גם המפרשים שהיו בין הראשונים, משתדלים תמיד לבאר את המסקנה וההכרעה של הסוגיה.

"בעקבותיהם בא מן ה'בית יוסף' שחיבר את החיבור שלו על הטור, המקיף גם כן את כל סוגיות הש"ס בדברים שנוהגים אחרי חורבן בית המקדש (בטור ובשולחן ערוך לא מובאים כל ענייני הקורבנות, טומאה וטהרה שלא שייכים בזמננו). ה'בית יוסף' משתדל בכל נושא להביא את שיטות הראשונים שהיו לפניו ולברר אותן. אחרי בירור השיטות, הוא כותב גם את הכרעת ההלכה בפירוש או שהכרעתו מובנת מאליה מתוך דבריו.

"אצל אבא, העובדה שגדולי ישראל מסוימים במיוחד מארצות המזרח לא הכירו את בעל התניא הייתה סיבה טובה יותר להתעמק בדבריו, משום שהסברתו כה יסודית וישרה והשיטות שמונה כה נהירות"

זמן קצר לאחר הופעת המהדורה החדשה של שולחן-ערוך-הרב, הופיעו הרב משה שילת והרב פנחס אלטהויז במעונו של הראשול"צ הגר"ע יוסף זצ"ל והעניקו לו מהדורה מיוחדת ומפוארת, בכריכת עור, של המהדורה החדשה. הראשול"צ הודה נרגשות על המתנה והרעיף דברי ברכה על העוסקים במלאכת הקודש (צילום: מאיר דהן)

"אם יהודי ישב וילמד שולחן-ערוך-הרב בלי שיש לו רקע קודם בשיטות נושאי כלי המחבר – ספק גדול אם ידע באמת להבין את ההלכה לעומק. הוא יראה מה כתוב, מותר או אסור, אבל אי אפשר להגדיר אותו כאיש יודע הלכה". מאידך, כל בן תורה שילמד 'בית יוסף' וילמד לאחר מכן שולחן ערוך ומגן אברהם וט"ז ואחר כך ייגש לשולחן-ערוך-הרב – יראה הפלא ופלא! בידו לא יהיו רק מסקנות ההלכה לפי דעתו הגדולה והרחבה של בעל התניא, אלא יקבל את סיכום הדברים והשיטות לרבות עיקרי הדברים שהובאו בבית יוסף במגן אברהם ובט"ז.

"לא זו אף זו: לא רק שבשולחן-ערוך-הרב מביא את השיטות כמאסף וכעמיר גורנה אלא שהרב בעל התניא זי"ע פרשן גדול. לפעמים יש מחלוקת בדעת ה'מגן אברהם' או שיש קושי בהבנת ה'מגן אברהם' כי היה מאוד מקצר בלשונו; וכמו כן גם הרמ"א היה מאוד מקצר בלשונו; וכדי להבין את דבריהם, בעל התניא מרחיב ומפרש בלשון הזהב שלו שבה כל אות מדויקת ונשקלת בפלס. בזכותו אנחנו מקבלים כיוון ודרך להבין את דברי גדולי האחרונים. "פעמים רבות רק באמצעות הלימוד של שולחן-ערוך-הרב אנו מבינים את ה'בית יוסף' עצמו. אם יש לנו קושי בהבנת כוונת ה'בית יוסף', מוצאים את הבהרת הדברים בשולחן-ערוך-הרב אם לומדים אותם בעיון. בנוסף לכל זאת, כפי שהזכרתי קודם ישנה הכרעת

"לאחר מכן חיבר ה'בית יוסף' את ה'שולחן ערוך'. אלו כבר מסקנות ההלכה בקיצור נמרץ. מי שרוצה ללמוד את השולחן ערוך בלי 'בית יוסף', הרי זה בלתי אפשרי לו להבין את הדברים על בוריים, משום שבשולחן ערוך באה הפסיקה ההלכתית בקיצור נמרץ ואילו ב'בית יוסף' הוא מרחיב ומנמק, אם למדנו 'בית יוסף' היטב וכדבעי, יכולים אנו לגשת אל 'שולחן ערוך' ולהבין אל נכון מה פסק למעשה ומדוע.

"וכאן אנו מגיעים אל 'שולחן-ערוך-הרב'. למעשה זהו הספר המאסף לכל המחנות. מאז שמרן ה'בית יוסף' כתב את השולחן ערוך שלו, גדולי ישראל רבים כתבו פירושים שונים; הוסיפו פסקים רבים; דנו בשאלות בעלות משמעות ופלפלו רבות האם אפשר ליישב אותן מדברי השולחן ערוך או מדברי הראשונים וכן על זה הדרך. בראשם היה, כמובן, הרמ"א שכתב את ההגהות על מרן השולחן ערוך; אחריו באו ה'ב"ח, הט"ז ו'מגן אברהם'. ה'מגן אברהם' נחשב לגדול האחרונים ופעמים רבות האשכנזים פוסקים כמותו ואפילו נגד הרמ"א. גם אצל הרב בעל התניא ניתן לראות בכל ספריו ש'מגן אברהם' היה נר לרגליו.

"החשיבות של שולחן-ערוך-הרב כפולה: מצד אחד, הוא 'שולחן ערוך' בהגדרה, בהיותו מכיל את הכרעת ההלכה והמסקנה. מצד שני, הוא גם מאסף לכל המחנות והשיטות השונות.

"בכל סעיף קטן בקונטרס אחרון, הרב בעל התניא זי"ע מגלגל את כל הסוגיות ואת הראשונים ומחשב את כל השיטות בצורה יסודית". הגר"ד יוסף בתלמודו

הרב בעל התניא בקונטרס אחרון שאכן אפשר להקל. "אין ספק שמי שרוצה ללמוד באמת את שולחן-ערוך-הרב ורוצה לדעת הלכה ועומקה של הלכה, אסור לו ללמוד בלי קונטרס אחרון המלא כרימון ביסודות גדולים וברורים בשיטות הראשונים. יש לזה חשיבות עליונה. כאשר אברך או בחור בן תורה רוצה לדעת את שורש הדברים ואת הקושיות או ההשגות, זה חייב לבוא דרך הלימוד בעיני בקונטרס אחרון.

"ואם הדברים אמורים במי שיושב ולומד לעצמו, בוודאי רב היושב על מדין ורוצה לכתוב 'תשובה' או מבקש להכריע בעניין מסוים אליבא דהלכתא - חייב להגות בעיניו בספריו של הרב בעל התניא בטרם יוציא הפסק מתחת ידו".

האם הרב יכול לתת לנו דוגמא מנושא בולט שבו יש חידושים של בעל התניא בקונטרס אחרון?

"ב'קונטרס אחרון' שלו מברר ומגדיר הרב בעל התניא פעמים רבות דברים שלא התבארו כל צרכם בדברי הראשונים והפוסקים. לדוגמה בהלכות אמירה לנכרי - בדברי הראשונים והאחרונים ישנם פסקי הלכה שונים לגבי אופנים שונים של אמירה לנכרי, האם מותר ובאיזה אופן. אבל חסרות הגדרות ברורות ולכן קשה מאוד לדון מהלכה אחת לחברתה, ומשום כך קשה מאוד להכריע למעשה בכל שאלה.

"אבל בעל התניא מאריך מאוד בסוגיא זו, בקונטרס אחרון ועוד יותר במהדורה בתרא, מקשה סתירות בין פסקי ההלכות ומיישב אותן בדרכים שונות, ומתוך כך מוציא את ההגדרות הכוללות לפיהן יש להכריע בכל שאלה המתעוררת בהלכות אלו.

"מעניין באמת שדווקא בנושאים הללו של 'אמירה לנכרי' האריך הרבה מאוד במהדורה בתרא. הלומד את הדברים עומד ומשתומם

ההלכה של שולחן-ערוך-הרב, שהיא מעבר לכל הסיכומים, הברורים והיסודות שלו. כמובן, מאז שולחן-ערוך-הרב באו בכל דור עוד הרבה שאלות חדשות שטרם נידונו בזמנו, ולכן ישנם הפוסקים של הדורות האחרונים עד ימינו אנו. אבל עד תקופתו של שולחן-ערוך-הרב, הוא היה המשנה האחרונה של הבנת הראשונים והאחרונים".

פלפולים בקונטרס אחרון

האם לדעת כתר אפשר לפסוק הלכה מדברי הרב ב'קונטרס אחרון', או שזה רק לפלפולא בעלמא?

"המשמעות של ה'קונטרס אחרון' שכתב בעל התניא היא כשלפעמים ראה שיש הלכה שיש לו בה השגות על גדולי האחרונים, לעתים גם על ה'בית יוסף' או על הרמ"א וה'מגן אברהם'; ולעומתן יש לו ראיות מדברי הראשונים לשיטתו - את כל זאת כתב בקונטרס אחרון. אף כאן עליי לציין ולהבהיר: מי שאינו לומד בעיניו, לא יוכל להשיג את עוצמת גדלות גאונות דבריו בלומדו את דברי קודשו בקונטרס אחרון. אך מי שלומד כדבעי ומעיין היטב בקונטרס אחרון תופס ומבין שלפנינו 'גברא רבה' ענק כזה שהיה בקי אדיר בעיניו עמוק ופלפול חכם בדברי רבותינו הראשונים ובסוגיות התלמוד.

"בכל סעיף קטן בקונטרס אחרון, הרב בעל התניא זי"ע מגלגל את כל הסוגיות ואת הראשונים, יורד לפרטי פרטים ומחשב את כל השיטות בצורה יסודית. כך גם, על זו הדרך, יש לא מעט פעמים שבשולחן-ערוך-הרב עצמו אינו מסביר די את הדברים אבל אנו מוצאים דברים חדשים בתוך קונטרס אחרון. כמו כן, מצוי גם לפעמים שבשולחן-ערוך-הרב פוסק להחמיר, אבל בקונטרס אחרון מביא צדדים להקל. זאת אומרת: במקום שיש לנו צורך גדול או שעת הדחק, מראה לנו

מעצם גדלותו. איך הוא מפלפל בצורה עמוקה. גם תלמידי חכמים מופלגים נדרשים לזמן רב ועיון מעמיק כדי לחזור לעומק הדברים והבנתם לאשורם.

לאסוקי שמעתתא

ומדקא תנין להכי: האם שיטת אביכם הגדול, הגר"ע זצ"ל, היתה כהרא"ש - שבדרכו הלך בעל התניא - שלפיה על מנת לפסוק הלכה חייבים לדעת את טעמי ההלכה, או שכבר כמו הרמב"ם שדי לדעת את ההלכה עצמה בלי הנימוק?

"כל מי שלומד את הספרים של מו"ר אבי זצ"ל רואה שהשיטה שלו בפסיקה הייתה כדרך הלימוד של בעל התניא בשולחן ערוך שכתב, ובמיוחד בקונטרס אחרון ובעיקר במהדורה בתרא שבה הרחיב ביותר. וכשם שהייתה דרכו של בעל התניא לברר את מקחם של רבותינו הראשונים, כך נהג גם הוא. ללבן דעת כל אחד מהראשונים, לעיין בדבריו ולהבין באופן יסודי את שיטתו בלימוד הסוגיא. העיון בדברי הראשונים לא היה רק בציטוט דבריהם אלא בהבנה מדוע הוצרכו לפרש כך וכך, ולמה הם למדו את הסוגיא באופן מסוים. ובמילים ברורות: הבנה יסודית של הסוגיא ובקיאות מעמיקה בדרך שבה למדו הראשונים את הסוגיא.

"אני חושב שכל יהודי שפותח 'יביע אומר' במיוחד, וכן בשאר הספרים של אבא, רואה את הדרך הזו. ישנם השואלים: למה אבא היה צריך להביא עוד ראיה ועוד ראיה, או להביא את הסוגיא פה ואת הסוגיא במקום אחר. אך דרכו של אבא זצ"ל הייתה שפוסק הלכות חייב להקיף את הכל".

למעשה, כשלוטמים רמב"ם כסדר, כפי שכת"ר הזכיר, נראה שכתב את חיבורו בקיצור וללא הסתעפות ההלכה והשתלשלות שורש הדברים.

"טעות היא לחשוב שהרמב"ם כותב בקיצור כי לא הקיף וכביכול התעלם מהפולפול והעיון בגמרא ובראשונים. זה הרי פשוט שגם הרמב"ם למד את הסוגיות בעיון. אמנם ביד החזקה' כתב מסקנות, אבל בתשובות שכתב יש כמה וכמה תשובות שנשאל על הפסקים שלו וטרח לבאר את הסוגיות. ושם רואים בבירור שגם הרמב"ם למד בעיון כל סוגיה.

"הן אמת שהדברים יותר מורחבים בדברי הראשונים כמו הרשב"א, הריטב"א והרמב"ן, אבל כל מי שלומד בעיון את הרמב"ם עצמו אינו יכול שלא להיווכח ולראות כי כל דבריו באו לאחר לימוד יסודי של הסוגיות היורד עד השייתין".

איך היה היחס של אביכם הגדול זצ"ל לשו"ע הרב ביחס לחשיבות הפסק? נפרש שאלתנו ברשות כת"ר: היו עוד גדולי אחרונים שחיברו ספרי הלכה כמו השולחן ערוך, קיצור שולחן ערוך של רבי שלמה גנצפריד, ערוך השולחן ועוד. מה הייתה דעת מו"ר אביכם לספרי הפסיקה הללו?

"יש לנו כבוד עצום לכל גדולי ישראל. כל ספר של הלכה, בין אם דבריו קצרים ובין אם דבריו בהרחבה, שאנחנו יודעים שגברא רבה חיבר אותו, יש לנו כבוד עצום אליו. אבל כשיש לנו פוסק גדול שבענקים כמו הרב בעל התניא זי"ע, ברור שמתעכבים הרבה יותר זמן בדבריו ועלינו להשקיע בו יותר.

"יש ספרים קצרים של הלכה מגדולי ישראל בשאר הדורות אבל הם פוסקים את ההלכה בקצרה, ללא הבאת השיטות. שיטתו של מו"ר אבא הייתה לא לכתוב רק הלכה גרידא, אלא תמיד לנמק ולהעמיק. אצל בעל התניא, כפי שאמרת קודם, גם במקומות שאין קונטרס אחרון, בתוך ההלכה עצמה אנו רואים נימוקים והסברים

"אין ספק שמי שרוצה ללמוד באמת את שולחן-ערוך-הרב ורוצה לדעת הלכה ועומקה של הלכה, אסור לו ללמוד בלי קונטרס אחרון המלא כריזון ביסודות גדולים וברורים בשיטות הראשונים"

כמעט.

ואיסוף השיטות. לכן גם בעיני אבא החשיבות של לימוד שולחן-ערוך-הרב הייתה יותר מאשר שאר אחרונים המקצרים יותר בדבריהם. כי כשלוטמים את שולחן-ערוך-הרב, הלימוד בהלכה נהיה הרבה יותר עיוני והרבה יותר מקיף".

אם יורשה לנו לשאול את כת"ר: היכן נוצרה ההיכרות עם הספר? בדור הקודם, שולחן-ערוך-הרב לא היה מצוי כל כך ואכן נראה שהפוסקים הספרדים, מלבד ה'בן איש חי', לא הזכירוהו

"נכון שבארצות המזרח בשנים שאחרי בעל התניא הספר לא היה מצוי, וחלק מגדולי ישראל הספרדים לא הכירו את הספר. אבל אדרבה ואדרבה, אצל אבא העובדה שגדולי ישראל מסוימים במיוחד מארצות המזרח לא הכירו את בעל התניא - זו הייתה סיבה טובה יותר להתעמק בדבריו. משום שהסברות כה יסודית וישירה והשיטות שמונה כה נהירות, הרי זה ברור שאילו היו אותם פוסקים נחשפים לדבריו, גם אילו לא היו מבטלים דעתם, אין זה מן הנמנע שביירוורו בשיטות הראשונים וביאורו בטוב טעם ודעת היה עשוי לגרום להם להבין אחרת את מהלך הסוגיא ואת המסקנה היוצאת ממנה למעשה".

עם הגרא"ח נאה

ידוע בשער בת רבים שאביכם הגדול הראשל"צ זצ"ל צידד בשיטתו הנודעת של הגרא"ח נאה, הפוסק החב"ד הנודע, בשיעורים בהלכה. האם היה ביניהם קשר הלכתי כלשהו?

"אני יודע שאבא זצ"ל אהב את הגאון רבי אברהם חיים נאה זצ"ל בכל ליבו ונפשו. שורה ביניהם ידידות אישית חמה, הם הכירו היטב ונפגשו זה עם זה בתכיפות בשכונת הבוכרים בירושלים. הגרא"ח נאה היה שליח של כ"ק אדמו"ר הרשב"י זי"ע מליובאוויטש ליהדות בוכרה, ואבא סיפר לי בהתפעלות שלמרות שהיה אשכנזי היה מדבר בוכרית ברמת שפת אם כאילו נולד וגדל בבוכרה.

"הגרא"ח נאה היה אדם גדול. אבא אכן צידד בשיטתו כפי שבאה לידי ביטוי בספריו המכוננים על השיעורים בהלכה. אבא אימץ את שיטתו בשיעור אמה ובמשקל שעורה שהוא הדרהם המצרי ועוד. כל היסוד של רבי אברהם חיים נאה היה בכך שחקר ודרש לאורך כל הדורות על השיעורים שהיו אצל הספרדים והלך בעקבות השיטה הזאת.

"יש ספר שנקרא 'פתח הדביר' לרבי חיים פונטריומולי ע"ה. הוא היה גאון גדול של הספרדים בתקופה של רבי חיים פלאגי והיה מיוחד עמו. בכל הנושא של השיעורים הוא כתב הרבה מאוד, ומעניין שהרבה ספרות שלו כתב הגרא"ח מדעתו, למרות שחי הרבה שנים אחריו, והם הולכים באותה דרך הדוגלת בכך שלאורך הדורות לא חל שינוי בנפח ובמשקל של הדרהם מזמן הרמב"ם, ובהתאם לכך קבעו את השיעורים. היום ישנם כבר הרבה חוקרים שמוצאים מקוואות או מטבעות וכל מיני דברים שיש בהם הוכחה ניצחת לשיטתו של הגרא"ח נאה.

"בנוסף, הספר של הגרא"ח נאה 'קצות השולחן' הוא ספר יסודי מאוד שהרבה פעמים מברר את מקחו של בעל התניא על שולחן-ערוך-הרב, והוא מפלפל בדבריו, מקשה ומתריך.

"כאמור, אבא גם העריך והעלה על נס את העובדה שיהודי אשכנזי מארץ ישראל יצא לנכר למשך שנים רבות, והיה בבוכרה בשליחות לחוק את בני הקהילה. גם אחר כך, בארץ ישראל הוא בא להיות מנהיג גדול של הספרדים דווקא. בספרים האחרונים שלי

משעשעה שנים רצופות של לימוד הלכה בחברותא. הראשל"צ הגר"ע יוסף זצ"ל עם בנו חביבו, הגר"ד יוסף להבחל"ח שליט"א

שלפעמים אף מכריע נגד גדולי הפוסקים שהיו לפניו".

האם היה פעם למו"ר אביו הגדול זצ"ל או לכת"ר פסק הלכה שמחמת הסברא משו"ע הרב שינה דעתו או הושתת על דעתו כדי להגיע למסקנא אחרת?

"כפי שאמרת בפתח דברי, אני מתרפק על תקופת הלימוד המשותפת שלמעשה הייתה זמן העריכה של כמה כרכים בשו"ת 'ביע אומר'. ובכל נושא שאבא כתב תשובה והיו בה דברים ערוכים שהובאו אצל בעל התניא בשו"ע

עצמו או בקונטרס אחרון או במהדורה בתרא או בסידור - היינו לומדים ביחד את דברי בעל התניא. אבא אמר לי פעם: כשלומדים היטב את דברי בעל התניא, מבינים טוב יותר את שיטת הראשונים.

"לאחר מכן אבא היה פותח ראשונים שנדפסו אחרי תקופתו של בעל התניא; כל מיני כתבי יד שהתגלו ממש בשנים האחרונות, והיה בודק האם הכיוון של בעל התניא יכול לעלות בקנה אחד עם דברי הראשונים האחרים שנדפסו בדורות האחרונים, כגון המאירי או הריטב"א. לא אחת ולא שתיים ולא שלוש אלא פעמים רבות מספור, ראה זה פלא - ראינו בחוש כיצד כיוון לדבריהם, הלך בשיטה שלהם, והדרך שלו בלימוד הסוגיות ובראשונים התבררה כנכונה ומשקפת את האמת הצרופה.

"אסיים אפוא בזאת: כל הרוצה להמשיך את דרכו של אבא ע"ה בהלכה, צריך לדעת ללמוד הרבה את דברי רבותינו הפוסקים הראשונים והאחרונים, אבל אי אפשר לפסוק בלי ללמוד בעיון את בעל התניא. הוא המאסף לכל המחנות והוא אבן דרך לפסיקת ההלכה. ועל ידי כך באמת ניתן להצליח לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ולהגדיל תורה ולהאדיר".

"פעמים רבות רק באמצעות הלימוד של שולחן-ערוך-הרב אנו מבינים את ה'בית יוסף' עצמו. אם יש קושי בהבנת כוונת ה'בית יוסף', מוצאים את הבהרת הדברים ב'שולחן-ערוך-הרב' אם לומדים אותם בעיון"

דנתי רבות בנושא שיעורים, בייחוד בהלכות קידוש, וכתבתי רבות על שיעור רביעית והארכת להביא הוכחות ניצחות לדבריו של רבי אברהם חיים נאה בהקשר זה".

כדעת מי פוסקים

בחזרה למסורת הפסיקה וההלכה. ידוע שבין שלושת העמודים, הרי"ף, הרא"ש והרמב"ם, רוב הלשון ב'שולחנו' של מרן ה'בית יוסף' מושתתת על לשון הרמב"ם ופסיקתו. נראה שאדמו"ר הזקן הלך בין הטיפות ובמקומות רבים אכן פסק כמו ה'בית יוסף'. האומנם?

"אין זה דבר מצוי שבעל התניא סוטה כביכול מדבריהם של הרמ"א, ה'מגן אברהם' וגדולי האחרונים האשכנזים. כמו כן, כאמור, פעמים רבות אפשר לראות שיש מחלוקת בין הרמ"א ל'מגן אברהם', ובעל התניא נוטה יותר להכריע כמו ה'מגן אברהם'.

"ואולם יש אכן מקומות, כפי שציננתם בצדק, שבהם בעל התניא הכריע דווקא כשיטת ה'בית יוסף'. בחלק מהמקומות האלו הוא כותב את הדברים, מסביר ומנמק היטב את הכרעתו, בפרט בקונטרס אחרון או במהדורה בתרא, ומוכיח שרוב הראשונים נמשכו אחר שיטתו של ה'בית יוסף'. הרבה פעמים מצוטט הרב בעל התניא ראשונים שה'בית יוסף' עצמו הביא ומדייק בלשונם ומוכיח מדבריהם כדעת ה'בית יוסף'.

"אבל ברוב הפעמים פוסק כדעת הרמ"א, במיוחד בדברים שנהגו באשכנז כהרמ"א או כמו ה'מגן אברהם'. למרות שמקשה קושיות עליהם, ניכר שאינו רוצה לסטות ממנהג ישראל תורה הוא. מאידך, גם לא נמנע מלהביע את תמיהותו, אף על דברים שהכריעו למעשה כמותם. וכשאין הכרעה ברורה מצד המנהג, בעל התניא אכן מכריע שלא כדבריהם מתוך דעתו הגדולה והרחבה בהיותו פוסק דגול